

E táj a múltban mindenekelőtt történelmi és irodalmi művekben fordult elő.

Anonymus

1200 körül – tehát a honfoglalást és államalapítást követően mintegy három évszázaddal – többek között a következőket írta a Gesta Hungarorum című kézirat műveiben: „A diadal után Árpád vezér meg vitézei innen tovább vonulva addig a mocsárig mentek, melyet Körtvély-tónak mondanak, s ott maradtak a Gyümölcsény-erdő mellett harmincnégy napig. Azon a helyen a vezér és nemesei elrendezték az országnak minden szokástörvényét meg valamennyi jogát is, hogy miképpen szolgáljanak a vezérnek meg főembereinek, vagy miképpen tegyenek igazságot bármint elkövetett vétekért. Egyszersmind ott a vezér vele jött nemesinek különböző helységeket adományozott összes lakosságukkal együtt. Azt a helyet, ahol mindezt elrendezték, a magyarok a maguk nyelvén Szerinek nevezték el azért, mert ott ejtették meg a szerét az ország egész dolgának. Majd a vezér azt a helyet Óndnak, Ete apjának adta a Tiszától a Botva-mocsárig és a Körtvély-tóig Alpár homokjág. Utóbb pedig bizonyos idő elteltével Ónd fia, Ete sok szlovént gyűjtött össze, s Alpár vára meg a Böld-rév között igen erős földvárat építtetett, melyet a szlovének a maguk nyelvén Csongrádnak, azaz fekete várnak neveztek.”

Katona József

a tudományos gyűjtemény 1823-as kötetében ír Pusztá Szerről: „Ezen Pusztá, mely egy azon 33 közül, melyeket egykor a Kecskemétiék bírtak, helyheztesik Csongrád Vármegyében, Szeged Városának északára, nem messze a Tiszához. A Keresztényi számlálás szerinti 893-ik évben, minekutánna a Magyarok Árpád vezérrelé alatt Zalánt, a Bolgárok Fejedelmét annyira megverték, hogy a Fejedelmi lakhelyét, Olpárt az egész Duna s Tisza közti birtokával örökre el hagyni kéntelenített, megtelepedtek ezen a gyönyörű Síkon, és az állandó békeséges megmaradásról, mint szinte belső polgári Szerkezetéről végzéseket hozván, magát e helyett is, a Rend(szer)tartásról Szer (Zeer)-nek nevezték.

Ady Endre

a Budapesti Napló 1907-es évfolyamában kétszer is pellengérré állította a Pusztaszer szellemével visszaelő Pallaviciniek nemzeti gyalázó szokásait. A szeptember 17-i számában így fogalmazott: „Legendás, turk ősiünk, vezérünk, Árpád, Pusztaszer helyett, ahol megidézni próbálták, Tápén, a szomszédban jelent meg. Eljött azoktól s a többi nem hiteles személyektől elvették ezt az országot. S Tápén a kupak-tanácsban, egyszerű magyarok száján, az országfoglaló magyarság, tehát Árpád keserű igazsága szólalt meg:

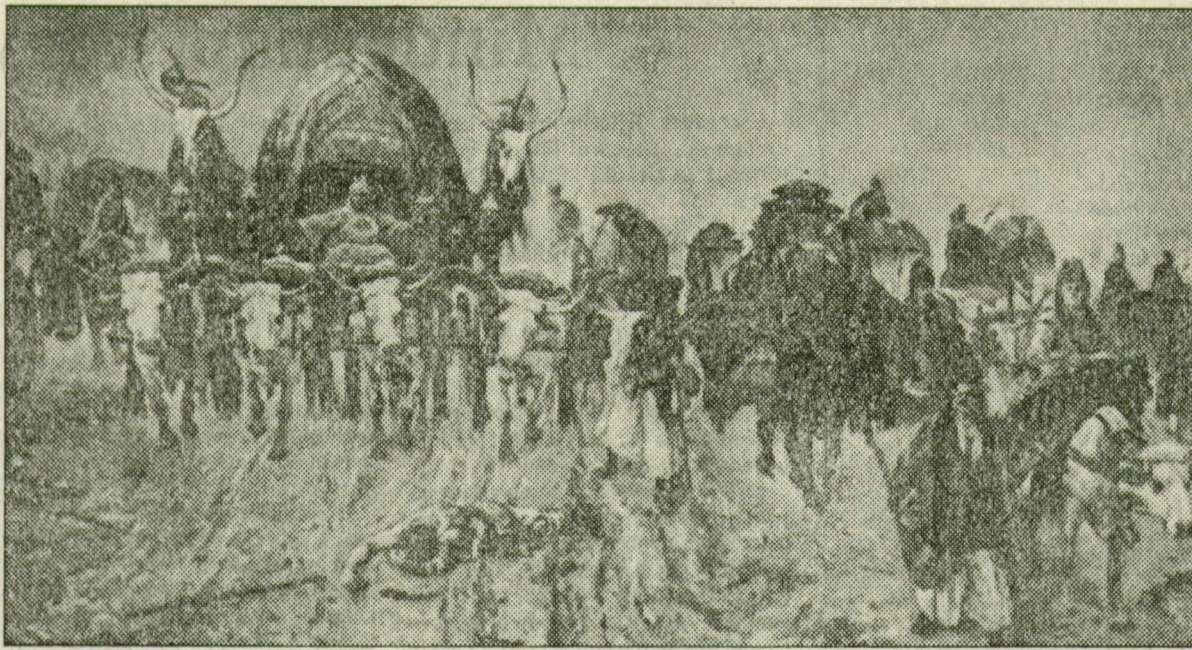
– Nem megyünk Pusztaszerre, az urak ünnepére, nem megyünk. Ha Árpád apánk tudta volna, sohase hozott volna ide bennünket. Ünnepeljenek a római pápa magyar püspökei, akiké lett a Pannóniáért fizetett aranyos nyergen és féken kívül a föld, a víz, a fű. Ünnepeljenek a Pallaviciniek és Wenckheimok, a Rákosi Jenők és a Güntherek.

Így beszéltek, de mindenesetre így gondolkoztak Tápé magyar és bölcs parasztjai, akiknek Árpád megjelent...

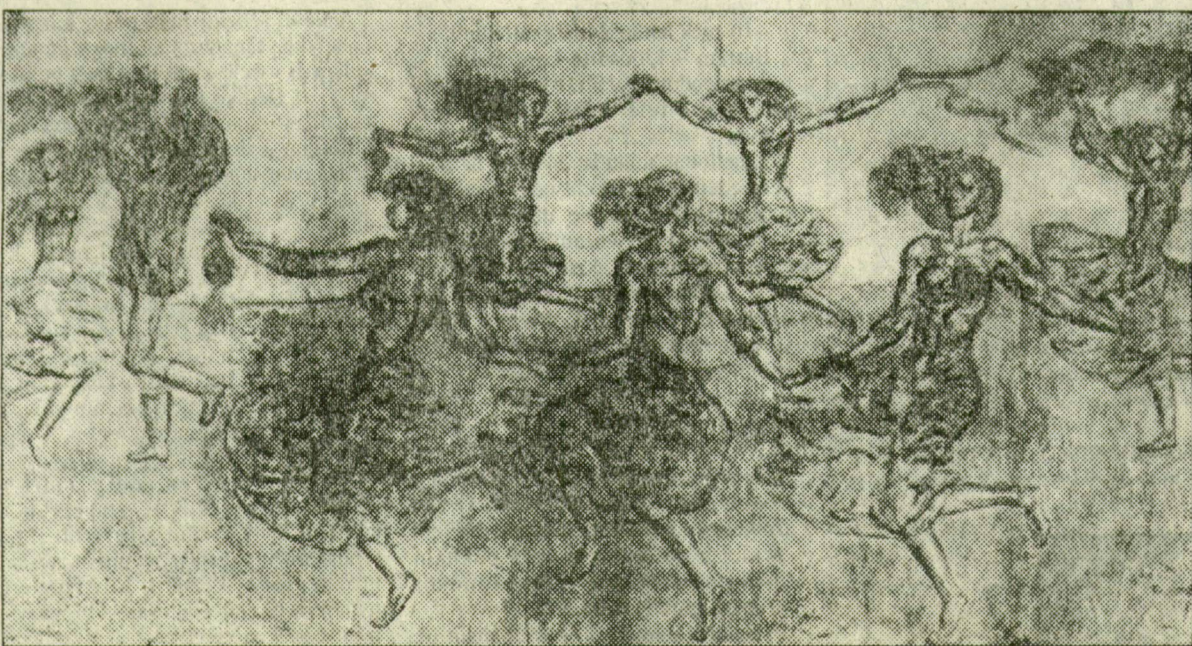
Sok minden meghalt Árpád országában, de legalapósbabban az az idea halt meg, mely Árpád apánkkal, az Iszter vidékét tudatlanul megkivántatta. A vezérek utódait kóbor nyugati lovagok váltották föl, s Keletnek szép, szabad lelkes erényei helyére bemenekültek ide a boldog Nyugatról kiszorított, száműzött bűnök...

P. S. Nem a király hiányzott a pusztaszeri ünnepről, s nemcsak Tápé, hanem Árpád vezér s a magyar Géniusz, ez a bús, alvó, meg nem értett magyar Géniusz.”

Majd egy hónappal később a Vadászat Pusztaszer körül című cikkében: „Pusztaszeren és Pusztaszer körül, a Pallaviciniek hatalmas országában, nagyszerű vadászat készül. Dicséretére válik a

Az emberiségnek tett nemzeti vallomások Ópusztaszer a művészetek tükrében

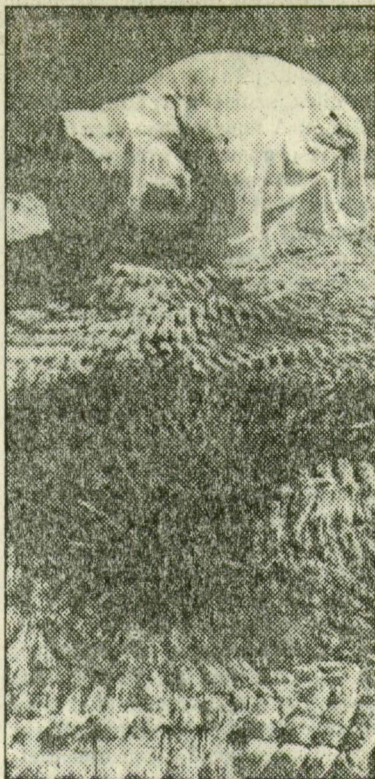

magyar sajtónak, hogy e félig még csak jövő eseményről pontosan értesíti olvasóit. Tehát eljönnek, Szerre vadászni Goluchowski gróf, Ratibor, Schwarzenberg, Ottingen hercegek. Rajtuk kívül ott lesznek Tram, Anthan s a jó Isten tudná megmondani, micsoda és milyen előkelő grófok és más rangú urak. Ezek az urak részben már meg is érkeztek Pusztaszerre, s kedvükért a gyorsvonat már Kisteleken megállott. Ropog, dörög a fegyver, hull az ápoli, fölnevelt, illedelmes vad ezerszáma.

Némely demokrata csirkefogónak, akik pedig a hivatalos történelmet nem tisztelik vakon, Árpád és társai jutnak eszükbe.

Vajon Pusztaszeren csakugyan ezért történt volna a híres kötés, mely akkor is hiteles, ha nem történt volna meg? Ez az ország azért kívánt és akart itt megalakulni, hogy Pallaviciniek vadlő áldomáson vendéghessék az idegen és hazai rablólovagok unokáit?...

Pusztaszeren és Pusztaszer körül vég az élet, s vég mindenütt a nagyúri földeken. Azt kell hinnünk, hogy azt a népet, amely Árpáddal jött ide, teljesen elmosta az idő vérfolyama. S azt kell hinnünk, hogy az a nép, amely ma él, nem is érdemli meg, hogy itt élhessen. Mert másképpen nem lehetnének Magyarországon külön országok, boldog egyeduralmak. Másképpen nem túrná el a magyar nép, hogy Magyarország kegyetlen nagyurak vadászterülete legyen. Másképpen nem ritker vadásznának most Pusztaszeren, de végre megcsinálná ott a nép az új Szeret. Az új kötet, mely után csak egy vadászat jönne még: azokra a latifundiumos urakra, akik miatt meg nem születet egy becsületesebb, jobb Magyarország.”

Tévedés lenne azt hinni, hogy Ady maró gúnya Szeret, annak népét, a magyarság történetét állította pellengérré. Kortárs,

Juhász Gyula

mindig is hitt az itt élő és dolgozó emberekben, bízott egy becsületesebb, jobb Magyarország megszületésében, amikor megírta Pusztaszer felé című költeményét, majd A szeri pusztán című versét:

Be szörnyű csönd ül e vén táj felett:
Halálos csönded, elhagyott Kelet.

A sátorok elmúltak, és a rom
Oly néma, mint kővé vált fájdalom.

A felleg, amely ballag az égen,
Ezer év gyászt hordja vemhesen.

A varjú, mely rebbenve száll tova,
Tán érzi, minek áll ma itt tora?

A nap vezéri sátora, az ég,
Arany biborral, régi volna még.

S a csillagok, az örök őrszemek,
Az ősi vigyázással fénylenek.

S a szél a régi dalt dúdolja csak,
S a jegenyék a vártán állanak.

De jaj, hol van ma ama hét vezér,
Hol egy is, egy csak, aki nem beszél,

De véret a serlegbe önti, és
A néppel együtt győzni, veszni kész.

És hol a nép, amelyetől fél Nyugat?
A szeri pusztán kősz e b ugat.

Bagoly huhog a bús rom rejtekén,
Ő, szeri eskü: hadd idézlek én!

Gyarapodik a nemzeti emlékpark
képzőművészeti kincse is. Az érkezőket a

Szegedi kapu fogadja, nevét onnan kapta, hogy Szeged város ajándékozta az emlékparknak. A honfoglalók jurtáinak formáját idézi Kiss István építész beton, fa és üveg fogadó-épülete. A támpilléreken szegedi szobrá-

szok kör formájú domborművei, tondói utalnak az ajándékozó város históriájára, jellemző motívumaira és Ópusztaszer művekké sűrített üzeneteire. Fritz Mihály, Lapis András, Tóth Valéria, Kligl Sándor és Szathmáry Gyöngyi készítette ezeket a bronz alkotásokat. A bejárati épület félköríves falát Tóth Valéria nagyméretű domborműve díszíti. Az avatási ünnepségen Tóth Dezső akkori művelődési miniszterhelyettes az emberiségnek tett nemzeti vallomásnak nevezte a több mint 70 négyzetméteres művet. A feladat nem volt egyszerű. Az épület már készen állott, amikor a művésznek megkapta a megbízást. A jurtaszerű fogadókapu falai rézsűsen dőlnek, palástját törésvonalak szabdalják. Technikailag nehezítette a munkát, hogy erős plasztikai megoldásokat és síkba simuló finom részleteket, kemény plasztikát és kalligrafikus véset egyaránt alkalmazott és igyekezett a dőlés optikai kiküszöbölésére. Mint Tóth Valéria elmondta, nem a múltól igyekezett beszélni, nem Ópusztaszer őstermészetét szerette volna megidézni, s nem eleink alakjait szándékozott megmintázni. Magunkról és a máról próbált szólni, természetesen kapcsolódva tematikailag is, stílusban is a hely szelleméhez. A környező táj szinte folytatódik a domborműben, a fiúk és lányok mai viseletekben jelennek meg, a részletek életképei mellett a két fő hangsúlyt az aratóünnepre és az új kenyér napjára helyezte. A táj, az emberek és az ünnep rítusa mirőlünk, mai magyarokról szól: ember és természet örök kapcsolatáról, emberek közötti kötődésekről, munkáról, örömről, szabadságérzetéről. „Minden vágyam az volt, hogy a látogatók e művel találkozáskor ne érezzék magukat törpének, a dombormű erősítse méltóságukat, szabadságérzetüket.” A frissen szántott barázdák között lebegő ruhás ifjak hozzák a föld és a munka ajándékát, az újszülött friss kenyeret, az „életet”. Köszöntő és búcsúzó ez a dombormű, az istenhözott üdvözlése és a viszontlátásra intése.

A bejárati épülettől két út vezet, szinte jelképesen: az egyik a múltba, a másik a jelenbe. A múltba irányuló a millenniumi

Árpád emlékművet

célozza meg, a nyolc antik oszlopon oroszlánok őrzte darutollas Árpád alakját, amely mögött ott a szeri monostor föltárt alaprajza, s mellette az ásások során előkerült gótikus szobortörödékek kiegészített alakjai. Üzenetek a régi templom kapubelétéből. A másik oldalon, ahol egykor a Tisza kanyargott, már látható a Feszty-körkép is befogadó múzeumi épület kúpos tőmbje. Novák Istvánnak, a Csomiterv építész-tervező-jének elképzelései alapján fölépülő objektum a hatalmas Feszty-körkép mellett helyt ad majd több kiállításhoz: az itt feltárt ásások leletanyagát, az agrártörténet dokumentumait és a magyar historizmus legjelentősebb képzőművészeti alkotásait mutatják majd be itt a tervek szerint. Az épület tetejéről, a kör-kilátóból nagyszerű panoráma tárul majd a látogatók elé a környező alföldi tájra.

Az emlékpark egyik leglátványosabb attrakciója minden bizonnyal Feszty Árpád

a Magyarok bejövetele

című óriási körképe lesz. Szegeden a Móra Ferenc Múzeum munkatársai 1975 óta restaurálják a háborúban megrongálódott óriási alkotást. A festmény, mely 118 méter hosszú, 15 méter magas, majd egy 36 méter átmérőjű terembe kerül, középről szemlélve olyan hatást kelt, mintha a néző is részese lenne a honfoglalás történetének. A mű a körképek századévi divatja idején született.

A közeljövőben a restaurálási munka fölgyorsulására számíthatunk, s a honfoglalás 1100. évfordulóján bizonyára teljes pompájában fogadja látogatóit a sok vihart megért körkép.

TANDI LAJOS

